

ОЛЕНА ЛЕВЧЕНКО

Чий вітрила

Витримують містраль?

З ДОСВІДУ ПЕРШОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА УКРАЇНИ
НА КІНОРИНКУ ТА КІНОФЕСТИВАЛІ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО
КІНО В МАРСЕЛІКадр з фільму
К. Вержбицького
"Кшиштоф
Кешльовський:
"I am so-so" Гран-прі
фестивалю.
Фото М. Гіршорна.

- Я хотів би зняти фільм про українську делегацію в Марселі, - сказав Вінсент Моннікендам, голландський режисер-документаліст, член журі фестивалю, відповідаючи на моє запитання про творчі плани.

Кінофестиваль і кіноринок щойно закінчилися. Ми сиділи на відкритій терасі біля старовинного палацу Фаро, головного місця подій. Внизу було море і щогли старого порту. Дув містраль, загадковий нестерпний вітер з поетичним людським ім'ям. Щогли кричали, мов розтривожені морські птахи. Ці незвичайні моторошні звуки не фіксувала магнітна плівка. Здавалося, в щоглах оживали історії про ті необережні вітрила, які містраль заставав у морі і яким виявлялося не по дорозі з ним. Я подумала про те, що так само кожного з нас, сучасних українців, підхопив несамолюбний безжалісний вітер з невідомих ринкових рівнин, так само, як колись моряки, ми намагаємося витримати свої паруси, і так само, як щогли старого порту, Вінсент уже готовий розповідати наші історії.

Справді, про нашу поїздку на кіноринок можна було б знімати фільм. Та камера все одно не фіксувала б найголовніших подій, бо вони відбувалися в кожному з

нас, а не назовні. Спобую розповісти про ті основні моменти, які вразили мене, як журналіста і людини не байдужої до долі українського кіно.

Перші запитання.

Вони виникли відразу після знайомства з представленою на фестивалі французькою статистикою. Чи цікаво знати змученому серіалами українському глядачеві, як поживає документалістика на Заході?

1990 року Франція випустила 280 годин документального кіно, 1994-го - 414, а 1995-го - 739!

Моєму здивуванню немає меж. З чим пов'язаний такий різкий ріст?

- Тільки не з комерційним успіхом, - пояснює Ліля Олів'є-Огієнко, керівник та ініціатор виїзду української делегації на міжнародний кіноринок, людина з унікальним досвідом роботи на Заході. - Це пов'язано з тією боротьбою, яку веде західна інтелігенція за збереження документального кіно. В аудіовізуальному просторі воно - останній носій просвіти, який поєднує в собі вираз людської душі автора, його культурного досвіду, адже у засобах мас-медіа авторство може нівелюватися, а тому і культура там може виступати в абсолютно маніпульованому вигляді.

- А як інтелігенції на Заході вдається відстоювати свої права?

- В Західній Європі є структури, які об'єднують авторів і захищають їхні права. У Франції - це SCAM, спілка авторів мультимедіа. Автори делегують до парламенту представників, які переконують парламентарів діяти в інтересах національної культури, а не тільки в інтересах економіки та грошей. І ця боротьба ведеться інтелігенцією дуже направлено, про це свідчить те, який в Марселі великий і сильний фестиваль, а також який потужний ринок.

Ще одна табличка цифр викликає здивування не менше:

Кошти телеканалів на виробництво документального кіно 1995 року

Бюджет на документальне кіно
(у млн. франків)

Канали	Всього	Купівля	Копродукція
France 2-	53	15%	85%
France 3 -	100	25%	75%
Canal + -	60	60%	40%
La 5 -	96	20%	80%
Arte -	67	17%	83%

(1 франк становить приблизно 1/5 \$)

Запитую, з чим пов'язана така велика роль телебачення у виробництві документальних фільмів на Заході.

- Телебачення - це структура, яка не тільки поглинає гроші, а й генерує їх завдяки існуванню реклами, і його успіх у населення якраз і пов'язаний з тим, що воно демонструє фільми. Та виробляє західне телебачення фільми знову ж таки не з доброї волі. Воно змушене це робити в силу державного регулювання. Між телебаченням і державою підписується так званий "зошит зобов'язань", який передбачає культурні та політичні зобов'язання перед країною. Особливу роль в укладанні цього "зошита" відіграють творчі працівники. Адже саме для них життєво важливо, щоб їхні фільми, їхню аудіовізуальну продукцію показувало телебачення та всі канали мас-медіа. Від кожного показу вони одержують свої авторські гроші.

З іншого боку - існує квота трансляції національної продукції. Квота, крім того, що захищає національну культуру, захищає й авторські права творчої інтелігенції країни. Чим вища квота трансляції національної продукції, тим більше фільмів і передач повинно вироблятися на території країни. Якби в Західній Європі цього не існувало, то все національне кіновиробництво загинуло б під натиском чисто комерційної продукції. Все це складає правове поле збереження культури від влади грошей на Заході. На жаль, нічого цього немає в Україні, в ефірному просторі якої діє біля шестисот приватних компаній.

Отож телебачення на Заході сьогодні є основним замовником фільмів. То й закономірно виникнення в Марселі кінофестивалю та кіноринку за участю найбільших телеканалів світу.

Кіноринок.

Всі, кому я потім розповідала про перебування з делегацією на кіноринку, запитували: "І що? Щось продали?" Але ніхто не запитав: "І що? Щось купили?"

Сумна, але характерна деталь. Однак кіноринок - це не просто місце купівлі-продажу. Це один із найважливіших моментів у системі західного кіновиробництва. Річ у тім, що там зустрічаються продюсери і дистриб'ютори, режи-

сери і сценаристи, представники телебачень різних країн. Нині на Заході жоден серйозний кінопроект не здійснюється за рахунок одного фінансового джерела. Як правило, у виробництві фільмів беруть участь кілька копродюсерів, нерідко з різних країн. Ізольоване кіновиробництво сьогодні приречене на загибель. Кіноринок є одним із найефективніших способів, знайдених західним світом для полегшення контактів, налагодження ділового і творчого партнерства. Саме тут монтується капітал на майбутній проект. Тут можна дістати інформацію про кінопродукцію найбільших телеканалів та кіностудій, переглянути фільми, укласти угоди на продаж і купівлю фільмів. Отже, кіноринок - це не тільки місце торгівлі готовою продукцією, а й місце, з якого починаються майбутні проекти.

Ще одна характерна риса кіноринку полягає в тому, що готовий кінотовар коштує значно менше суми, затраченої на його виробництво. Вартість фільму на ринку нижча затрат приблизно в 20 разів. Тобто, щоб окупити фільм, його треба продати 20 разів. Здавалося б, розумний господар на кіноринку повинен був би тільки купувати й не шукати партнерів на створення нової продукції. Воно то так, але ж зобов'язання перед державою, якій належить ефірний простір... Із наведених вище цифр видно, що найбільші кошти французькі телеканали вкладають саме у виробництво. От вам і парадокси ринку.

Цього року на Марсельському ринку було 130 телебачень світу та 509 найбільших продюсерів. Однак Україна не використала надану їй Міністерством культури Франції нагоду вийти на міжнародний кіноринок, заробити кошти на готових фільмах, встановити основу для майбутніх контактів. На ринку право продавати і купувати мають лише власники, продюсери, а не режисери. Головним продюсером українського кіно все ще залишається держава. Але її офіційного представника, заступника Міністра культури і мистецтв Ганну Павлівну Чміль, Кабінет міністрів до Марселя не пустив, незважаючи на запрошення Міністерства культури Франції та повне фінансове

Кадр з фільму "Ніка, яка...", 1995 (реж. А.Борсюк)

Кадр з фільму "Вигнання з раю", 1996 (реж. В.Василенко)

забезпечення. Цей факт мав широкий резонанс, викликав багато запитань, його помітила навіть головна газета Франції "Монд".

Кінофестиваль.

На конкурсний відбір Марсельського фестивалю щороку приходить більше тисячі фільмів, до конкурсу потрапляє 20. Відбір жорсткий, але директор фестивалю Брижит Рубіо керується певними критеріями. В конкурсній програмі вона прагне представити всі жанри сучасного документального кіно. Цього року змагалися фільми "класичного кіно", художньої документалістики, "прямого кіно", "кіно рівноваги", містичного кіно. Крім основного показу, було кілька ретроспектив всесвітньовідомих режисерів, таких як Аньєс Варда, Кен Лоач, Сантьяго Альварес, Алан Кавальє. У програмі "Середземноморські зустрічі" були представлені колекції фільмів України, Ізраїлю та Палестини.

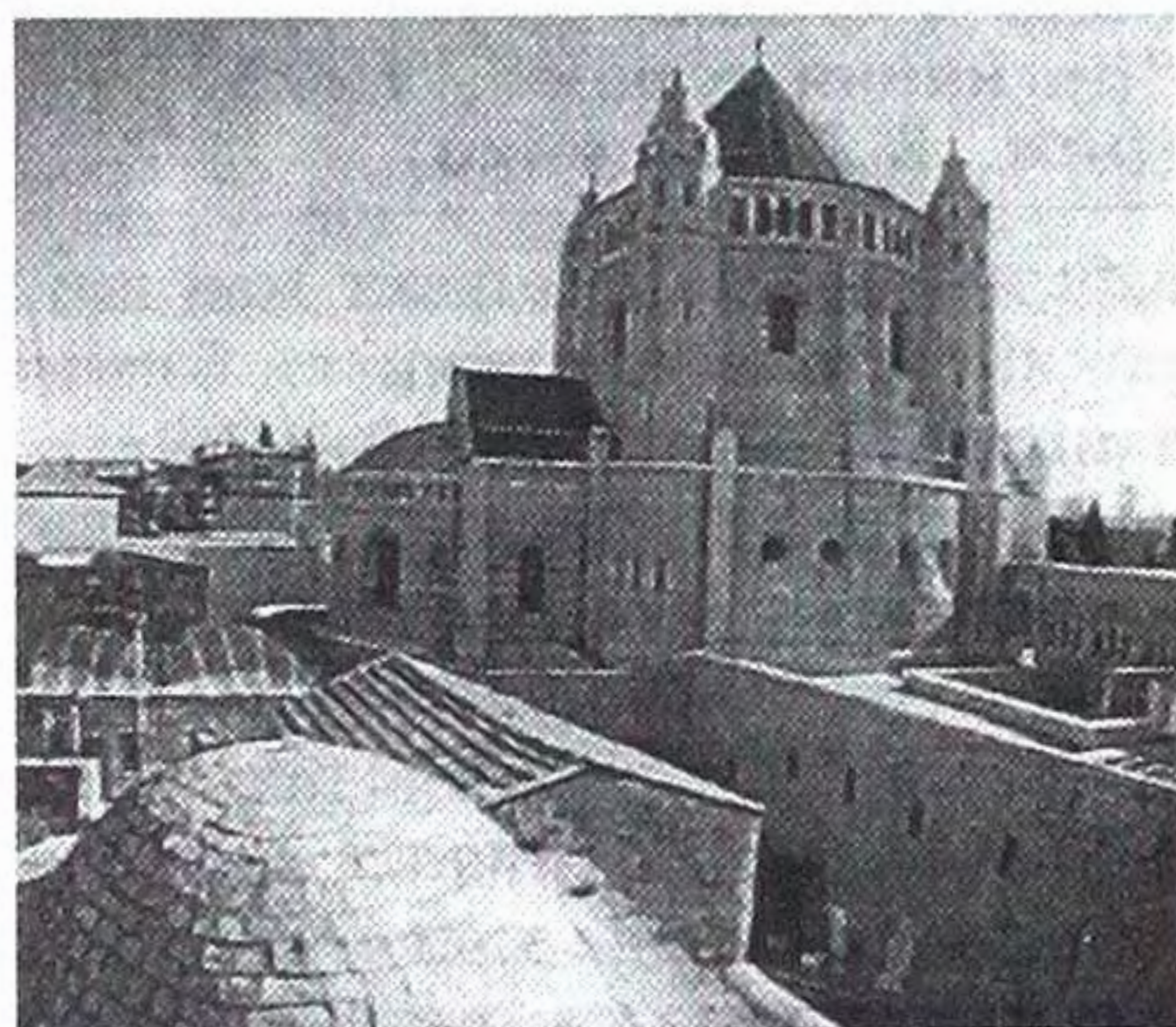
Міжнародне журі на чолі з Аньєс Варда головний приз фестивалю присудило польському ре-

жисеру Кшиштофу Вержбицькому за фільм "Кшиштоф Кешльовський: I am so-so..." Це сповідь, підсумок творчого шляху режисера за рік до смерті та його спостереження за життям сучасної Польщі. Відзначено також стрічки "Бака" (Франція-Бельгія, реж. Тьєррі Кнауф), "Хамса" (Франція-Бельгія, реж. Маню Бонмар'яж), "Портрети дітей" (США, реж. Джоана Ліппер).

Високою міжнародною нагородою "За творчий шлях" журі відзначило українського режисера Ізраїля Гольдштейна.

Українська програма.

Показ українських фільмів мав надзвичайний успіх, як завдяки високому художньому рівню представлених фільмів, так і завдяки цілісності та концептуальній завершеності всієї колекції із шести фільмів. Це були: "Аркуш із записника" та "Прощавай кіно" (режисер Ізраїль Гольдштейн, студія "Укркінохроніка"), "Вигнання з раю" (режисер Віктор Василенко, студія "Укртелефільм"), "На

Кадр з фільму
"І буде новий день...", 1995
(реж. Р. Ширман)

Українська делегація на тлі Старого порту біля замку Фаро.
Фото Елен Бланк.

Берлін!" (режисер Сергій Буковський, студія "Контакт"), "І буде новий день" (режисер Роман Ширман, Національна кінематека України), "Ніка, яка..." (режисер Анатолій Борсюк, студія "Інтерньюз").

Ще перед показом зацікавлення викликала стаття автора колекції Л.Олів'є-Огієнко, присвячена аналізу ситуації в кінематографі та аудіовізуальному просторі України, про трагічний розрив цих сфер внаслідок відсутності законодавства та державного регулювання (до речі, її передрукували й українські газети - "Голос України" та "На екранах України"). Подивитися наші фільми та поспілкуватися приходили видатні громадські та культурні діячі Франції.

Після кожного фільму точилися дискусії, які іноді продовжувалися в кафе та на вулиці. Загальна культура глядачів була вражаючою. Схоже, що публіка до Марселю приїздить не випадкова.

Один із глядачів запитав Романа Ширмана після перегляду його фільму, присвяченого українсько-єврейським стосункам, чи володіє він доказами, що вбивця Петлюри Шварцбард був агентом НКВД.

- Ми не стверджуємо у фільмі, ми лише говоримо, що є точка зору української діаспори, - ніби знітився режисер.

- Зрозумійте, я не хочу звинуватити вас. Я працюю у Міжнародній лізі проти расизму та антисемітизму і займаюся справою вбивства Петлюри. Але ніхто не дає

інформації, навіть бібліотека Петлюри, настільки українці залякані потоками фальсифікації.

Глядачі палко відгукнулися на сумну стрічку Ізраїля Гольдштейна "Прощавай, кіно", у якій ідеться про стан сучасного українського кінематографа, адже стан постійної загрози переживає і культура на Заході. Там ситуація, на думку одного з французьких режисерів, навіть дещо складніша, бо вони вже не можуть знімати політичні фільми-маніфести, яким є фільм Гольдштейна. Щоб уникнути загальної проблеми, кінематографісти змушені робити фільми соціальні про якусь одну проблему. "Ми брати у нещасті, - сказав глядач. - З тою різницею, що ми боремося, а ви чекаєте щасливого капіталізму".

- Нова війна починається тоді, коли забувається стара, - сказав Ізраїль Гольдштейн, пояснюючи мотиви створення фільму "Аркуш із записника", де відобразив свої спогади про роботу з Олександром Довженком під час зйомок фільму "Битва за нашу Радянську Україну".

- А який тепер відсоток американських фільмів на ваших екранах? - запитав хтось.

- 90. Частка вітчизняної продукції складає 0,3 відсотка.

- То, здається, нова війна уже почалася. Навіщо було вигравати ту війну такою ціною, якщо ви зараз завойовані іноземцями? Але і ми, європейська інтелігенція, в такому ж становищі. Може, нам варто знайти спільні точки й об'єднатися. Чи не прийшов час, коли лозунг "Пролетарі усіх країн, єднайтеся!" треба замінити на "Автори усіх країн, єднайтеся!"?

В дух і атмосферу того фестивалю варто було б занурити якомога більше кінематографістів України, бо життя, яким живуть справді робочі фестивалі на Заході, - це те, що невідворотно чекає всіх нас, підхоплених вітром, що подув з ринкових рівнин.

Потрібно рухатися за новими правилами. Хоча це так само важко, як втримувати вітрила в містраль. Але шлях вартий того.

Марсель - Київ.

Редакція журналу і українська делегація в Марселі висловлює подяку авіакомпанії "Міжнародні авіалінії України" за підтримку.